ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 24

Elsőként indultunk és utolsók közé kerültünk!

GÚZS FERENC

A címben jelzett megállapítás a vidékfejlesztés témájához, gondolatköréhez kapcsolódik. E témának megvan a Romániára vonatkozó története, és ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni, ha elemezni akarjuk, hogy hol tartunk most e kérdéskör tekintetében, továbbá hogy hol a helyünk az Európai Unióba való belépésünk döntő évében.

Most, hogy az EU-ba való belépésünk sürgős feladattá vált – hiszen a kitűzött határidő 2007. január 1. –, Románia gazdaságának helyzete napirendre került, és az ebből adódó feladatok megoldása létkérdéssé vált. Ezek keretében a mezőgazdaságunk helyzete egy olyan problémakört jelent, amit sosem lehet a napirendről levenni. Két vonatkozásban is létkérdéssé vált mezőgazdaságunk helyzete. Először is a belépési feltételek között a mezőgazdaság döntő tényező, másodszor a mezőgazdaságunk helyzete katasztrofális, világviszonylatban e vonatkozásban figyelemreméltóan rossz helyzetben vagyunk. Mindenki számára érthető, hogy a mezőgazdaság állapota tükrözi a falu, a vidék gazdasági, anyagi helyzetét.

Folyóiratunk, a *Közgazdász Fórum* előző, februári számában bemutattuk a Farmer-programot, mint a mezőgazdaságunk katasztrofális helyzetéből való kiútkeresés egyik lehetséges változatát. Jelen tanulmányban a vidékfejlesztésre szeretnénk összpontosítani. Ez is egy olyan feladatkör, melynek megoldása nem választható el attól, hogy egy új fejlődési szakaszba lépjünk és megteremtsük az Európai Unióba való belépés és az abban való helytállás, helytállni tudás feltételeit. Ezt a tényt igazolja az is, hogy a múlt hónap, vagyis 2006. február 16-án a fővárosban, Bukarestben, nemzetközi tanácskozást tartottak az említett vidékfejlesztés témaköréről, a Mezőgazdasági, Erdészeti és Vidékfejlesztési Minisztérium rendezésében. A szervező a minisztérium keretében működő Nemzeti Vidékfejlesztési Bizottság volt. Egyébként ez az esemény az előbb említett Bizottság megalakulásának és tagjai bejegyzésének is lehetőséget biztosított. Ez alkalommal bemutatták a Vidékfejlesztés Nemzeti Stratégiai Programját is.

A tanácskozás megnyitóját Dănuț Apetrei úr tartotta, aki államtitkári minőségében a Nemzeti Vidékfejlesztési Bizottságot vezeti. Az Európai Unió és az abban működő vidékfejlesztési programmal foglalkozó OGAURI bizottság vezetője, John Lougheed üdvözölte a tanácskozást és mutatta be az általa képviselt bizottság programját.

Ezek után következett a vidékfejlesztés Nemzeti Stratégiai Programja első változatának bemutatása, ami négy nagy témakörre épült, éspedig:

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 25

I. A jelenlegi helyzet bemutatása gazdasági, társadalmi és környezeti szempontból.

II. A vidékfejlesztési általános országos stratégia a 2007–2013-as időszakra vonatkozóan;

III. Prioritások a stratégia keretében, a rendelkezésre álló támogatások és az azok kihasználásával kapcsolatos feladatok (SAPARD, FEADR, a lisszaboni program);

IV. A hazai vidékfejlesztési programnak a közösségi (EU-s) programokkal való összehangolása.

Mindezeket kiegészítették egy ötödik ponttal, melynek témája a hazai vidékfejlesztési programokat végrehajtó, megvalósító szervek és szervezetek bemutatása.

Az előadások anyagából körvonalazódott Románia helye az Európai Unióban, területének mérete és a lakosság létszáma szempontjából: Románia területe 238 391 km^2, ami 5,49% az EU-hoz viszonyítva, a lakosság létszáma 21 733 ezer fő, vagyis 4,77% a 454 900 ezer összlakossághoz viszonyítva, ami nem jelent hátrányos helyzetet. Nem mellékes annak az ismerete sem, hogyan oszlik meg az ország területe felszíni vonatkozásban: 31% hegyvidék, 36% dombvidék, 33% síkság és völgy.

Egy igen fontos tényező, mely szorosan kapcsolódik a vidék helyzetéhez, illetve annak elemzéséhez: az országnak gazdasági övezetekre, régiókra való felosztása. Az ország 42 megyéje 8 nagy körzetre oszlik, éspedig: Északkeleti körzet; Bákó, Botosán, Iași, Neamț, Suceava és Vaslui megye; Délkeleti körzet; Brăila, Buzău, Constanța, Galați, Tulcea és Vrancea megye; Déli körzet; Călăraș, Dîmbovița, Argeș, Ghuirghiu, Ialomița, Prahova, Teleorman megye, Délnyugati körzet: Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt, Vîlcea megye; Nyugati körzet: Arad, Krassó-Szörény, Hunyad és Temes megye; Központi körzet: Fehér, Brassó, Kovászna, Hargita és Szeben megye; Bukarest körzet: Ilfov megye és Bukarest város.

A tanulmány a vidék minősítését három feltételhez, jellegzetességhez köti, éspedig:

1. a termelő tevékenység, mezőgazdasági, erdészeti, halászati és haltenyésztési környezetet karbantartó jelleg;

2. a felsorolt tevékenységek termékeinek kisipari, házipari feldolgozása, kézműipar, helyi jellegű szolgáltatások, népművészeti termékek stb.;

3. helyi jellegű szórakoztató tevékenységek, faluturizmus stb.

A vidéki jelleg egyik döntő tényezője, hogy a helység lakóinak száma ne haladja meg az 5000 főt.

A bemutatás másik fontos tényezője a népesedési (demográfiai) helyzet volt és a munkaerő aránya. A vidéken foglalkoztatott munkaerő 45,1%-ot képvisel. A 2001 és 2004 közötti években jelentéktelen, 0,4%-os csökkenés mutatkozott, aminek a háttere nem az iparosodás, hanem az adminisztratív átszervezés eredménye, ugyanis ez idő alatt 49 községet

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 26

várossá nyilvánítottak a lakosság 5000 fölé emelkedése alapján. Ami a népsűrűséget illeti, vidéki viszonylatban nem történt lényeges változás, azaz maradt a 47,7 fő/km^2.

Ami a lakosság korosztályokra való felosztását illeti, a vidék egyre hátrányosabb helyzetbe kerül. Az elöregedés szembetűnőbb jelenséggé vált. A 15 éven aluliak csoportja 7,1%-kal csökkent az összvidéki lakossághoz viszonyítva, tehát a kiöregedés vidéki viszonylatban megdöbbentő jelenség. A 65 évet elért korosztály 6,3%-kal nőtt az összlakosság számához viszonyítva. A jelentés még egy fontos jelenségre hívja fel a figyelmet. Míg az 50 éven aluli korosztályok viszonylatában a férfi kategória dominál 52,8%-os arányban, addig 50 fölött egyre nő a nők aránya, amely összeségében 55,8%. Ennek következménye lehet, hogy a mezőgazdaságban végzett munka férfiakra eső része terhesebb, nehezebb.

Az előadók felfigyeltek a falusi lakosság foglalkoztatottságában mutatkozó hanyatlási irány jelenségére is. Ehhez két tényező is hozzájárul: az elöregedett korosztály inaktívvá válása és a tőkebefektetés hiánya, de figyelmeztettek a vidéki munkanélküliség növekedésére is. A 2001-es évi 22,1%-ról 2004-ig 35,3%-ra nőtt. Ennek háttere a városi munkanélküliek vidékre való hazatelepedése volt.

Ami a mezőgazdasági termelés részarányát illeti a nemzeti össztermékben, akárcsak a nemzeti jövedelemben, valamelyes csökkenés tapasztalható, azaz mintegy 4% 1998 és 2003 között, de messze a Nyugat, vagyis az EU mögött kullogunk e tekintetben is. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az ipari termelés terén 1990 után nagy visszaesés tapasztalható, a helyreállás, modernizálódás alig három éve érzékelhető, de még mindig messze vagyunk egy normál helyzettől.

A mezőgazdaság keretében működő termelési ágak állapotának bemutatásának fontos része volt az ország összképének megismerésében. Hazai viszonylatban négy fő ágazatból tevődik össze: növénytermesztés, állattenyésztés, szőlőtermesztés, borászat és halászat. A növénytermesztés keretében a legsúlyosabb helyzetben a cukortermelés alapanyagát előállító cukorrépa termesztése található. A növénytermesztésünk általában kritikus helyzetben van, és ez tükröződik a hektáronkénti hozamok viszonylatában, összehasonlítva helyzetünket a fejlett Nyugattal. Így pl. míg a búza és a rozs viszonylatában az 1999 és 2004 közötti átlagtermelés hektáronként 2048 kg volt, addig a nyugati államokban ugyanez 5500 és 7000 kg között váltakozott.

Ami az állattenyésztést illeti, ott a helyzet még rosszabb. A közel 4,5 millió egyéni gazdaságban az állatlétszám 1990 óta csökkenő irányt mutat, ami 2003 után sem szűnt meg. Ugyanakkor a kis állatlétszám nem teszi lehetővé az állatok megfelelő körülmények között való tartását, aminek az a következménye, hogy az állati eredetű termékek minősége sem felel meg a nemzetközi követelményeknek. Helyzetünket a nem kielégítő minőség és a

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 27

magas előállítási költségek jellemzik. Különösen nehéz a helyzet a hús, hústermékek, a tej és tejtermékek kérdésében. Ezen a téren gyökeres változásokra lenne szükség. Egyelőre nem ígérnek türelmi időt a belépés utáni időszakra, pedig ha valahol igen, itt szükség lenne egy több éves felzárkózási időszakra.

Mind a növénytermesztés, mind az állattenyésztés vonatkozásában több éves türelmi időre lenne szükség, hogy megtaláljuk helyünket a közös piacon és meg tudjunk felelni a megszabott követelményeknek.

A bemutatott anyag csak részben tükrözi a román mezőgazdaság helyzetét, a megoldásra váró feladatokat. Még számtalan probléma van, amely viszont megoldásra vár. Nem került sor például a mezőgazdasági termékek feldolgozásának kérdésére, főleg ami az élelmiszeripart illeti. Ebben az esetben is hátrányos helyzetben vagyunk. Léteznek olyan ágazatok és vidékek, ahol a mezőgazdaság által szállított termékek minősége már eleve nem teszi lehetővé a követelményeknek megfelelő áru előállítását, és vannak ágazatok, ahol a rendelkezésre álló felszerelés sem felel meg az igényeknek.

A piacra juttatandó áru minőségének kérdésében a közös piac nem tesz engedményeket. A piacra dobott áru minden szempontból meg kell feleljen a követelményeknek. A megfelelést az áruhoz csatolt minőségi bizonylat vagy az árura ragasztott címke igazolja, enélkül nem forgalmazható az áru. Ennek a szabálynak az EU-ba való belépés első napjától kell érvényesülnie. Itt nincs haladék, türelmi idő. Most folyik az elemzés hazai viszonylatban, a feladatok és tennivalók ez irányú leltározására. Ezen a téren is nagyon szorongat a 2007. január 1-jei belépési határidő.

A vidékfejlesztés részét képezi és egyben megkerülhetetlen kérdés a falu, a vidék infrastruktúrája, annak anyagi oldala. Csak a legfontosabbakat említve, ki kell térni az úthálózat helyzetére, mint a közlekedés minőségének feltételére, mint a közélet fejlődésének elengedhetetlen tényezőjére. Az a falu, község, mely nem rendelkezik megfelelő szintű, állapotú úthálózattal, kiesik a közösségből, kapcsolattartásból, elszigetelődik és lemarad. Ezért vetődik fel a kérdés, hogy mi hol tartunk ebben a vonatkozásban. Még az országos jelentőségű utak is sok szakaszon katasztrofális helyzetben vannak. Vidéken a helyzet még rosszabb. A 30–40 évvel ezelőtt aszfaltozott vidéki utakon gödör gödröt ér.

Ami a világítást, a villanyvilágítást illeti, ott is nagy lemaradás tapasztalható. Országos viszonylatban százával vannak helységek, ahova a villanyáram még most sincs bevezetve. A villanyáram árára vonatkozóan kidolgozott programmal rendelkezünk annak érdekében, hogy mikor érjük el az EU-s szintet. Ami a vidéki falusi lakosság

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 28

pénzjövedelméhez viszonyított helyzetet illeti, a lemaradásunk csak csillagászati számokkal fejezhető ki.

A fűtés problémájának megoldása is nagyon kritikus témakör. Ebben a vonatkozásban az ország zónákra oszlik. A hegyvidéken és dombvidéken, ahol erdők találhatók, most is a fával való fűtés a domináns. Ezért nagy jelentőséggel bír az erdők visszaszolgáltatása a helyi közösségek számára. A síkvidékeken a gázfűtés, a gáz bevezetése lehetne a megoldás, azonban ezeknek a zónáknak nagyon kis hányada részesül előnyben. Azok a helységek is, amelyek bekerültek a gázfűtéssel rendelkező zónába, két nagy nehézséggel kell szembenézzenek: egyik a gázbevezetés költségei, a másik pedig a gáz ára.

A vidék bekapcsolódásának kérdésében fontos tényező a telefonszolgálat bevezetése, azonban a telefonvonal bevezetésében a fő nehézséget elsősorban annak magas ára jelenti. A falu jelenlegi pénzügyi helyzetében ez is nagy megpróbáltatást jelent. A technika fejlődése, a mobiltelefon elterjedése és árának csökkenése lehet a megoldás a vidéken lakók bizonyos lakossági kategóriáinak számára.

A vidékfejlesztés azt is kell jelentse, hogy a helyi közösségek falvak, kisebb települések részeseivé, résztvevőivé tudnak válni a nagyobb közösségeknek, mozgalmaknak. A civil és érdekvédelmi szervezetek egyre nagyobb szerepet kell vállaljanak ebben a vonatkozásban. Az elmaradott helységek, vidékek problémái nem oldhatók meg a helyi közösségek hozzáállása, önszerveződése nélkül. A helyi felzárkózás fontos tényezője az önszerveződés, a a fejlődés irányába mutató mozgalmakba való bekapcsolódás.

Nagy hátrány a vidék számára, hogy az értelmiségiek nem szívesen telepednek le vidéken, inkább városon szeretnek élni. Elterjedtté vált a tanárok, tisztviselők, agronómusok, orvosok stb. ingázása falura. Ennek hátránya, hogy nincs kötődésük a helyi közösséghez és egyre kisebb a szerepük a helység és a közösség fejlődésében, pedig nélkülük, hozzáállásuk nélkül nehezen képzelhető el a falu felzárkózása. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a vidékről, faluról a felsőfokú oktatásba benevezett és az azt elvégző értelmiségiek nem szívesen telepednek vissza falura. Innen adódik, hogy a város és a falu közötti elszakadás, különbség ahelyett, hogy csökkenne, egyre növekszik. E kérdés megoldása is a vidékfejlesztés előtt álló feladat. A falusi értelmiség hiánya óriási hátrányt jelent a vidék számára.

Nagyon fontos kérdés a mezőgazdaság által előállított termékek feldolgozásának területe, vagyis az élelmiszeripar helyzete vidéken. Olyan fontos ágazatok, mint a malomipar, halfeldolgozás, étolaj-előállító ipar, bortermelés stb. nagy hányadukban, mégpedig 50% fölött vidéken működnek, és fellendülőben levő iparágnak nevezhető. Az 1990 utáni visszaesést követően itt mutatkozott a legnagyobb fellendülés, ennek ellenére meg sem

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 29

közelítjük a hajdani,1990 előtti színvonalat. Ami még ennél is lehangolóbb, hogy az élelmiszeripar újabb válságos helyzetnek néz elébe: az előállított termékek minőségéről és annak igazolásáról van szó. Először is, a milliós létszámú kis termelők által előállított nyersanyag mind a választék, mind a minőség vonatkozásában olyan nagy változatosságot jelent, hogy abból a feldolgozó nagyon nehezen tud egy egységes és igazolható, garantálható minőséget előállítani. Az élelmiszeripar esetében elemzést érdemel a technikai szint, illetve az ebben való lemaradás. Márpedig kiöregedett és elavult technikai felszerelésekkel nem lehet a közös piac követelményeinek megfelelő minőséget elérni. Ebben a vonatkozásban zónánként, körzetenként változik a helyzet. Ahol a megfelelés eléri az 50%-ot, ott a helyzet jónak minősíthető. Ebben a tekintetben egyelőre a belső piac igényeit sem tudjuk kielégíteni. A közös piacon számos élelmiszeripari termékünk szóba sem jöhet. A felvételi tárgyalásokon az élelmiszerexportban is kialkudtunk magunknak kvótákat, de egyelőre a minőségi igényeket kielégítő élelmiszeráruk esetében sem tudjuk lefedni felvállalásunkat, egyelőre még a belső, hazai piacról is kiszorulunk. Ez is egy olyan terület, amely nem képezi alku tárgyát, ha termékminőségről és annak igazolásáról van szó.

A helyi ipar, kisipar kérdésében történelmileg kialakult helyzettel kell szembenézni, számolni. Az 1990 előtti nagy iparosítási korszak nagy munkaerő-elszívással járt a faluról városra való áttelepüléssel. Majd az 1990 utáni ipari visszaesés, a munkanélküliség ugrásszerű emelkedése a helyzetet visszájára fordította. Beindult a visszatelepülés falura, de ez nem hozta magával a helyi ipar fellendülését. A visszatérők nem rendelkeznek a normális kisiparos számára elengedhetetlen szakmai ismeretekkel és anyagi bázissal. Számosan közülük a visszaigényelt és visszakapott földre alapozva beléptek az önellátásra termelő, nyomorgó kistermelők közé. Azok, akiknek ez sem sikerült, a helyi munkanélküliek sorait gyarapították. Az sem elhanyagolható, hogy a Farmer-program beindulása számos gazdát arra fog ösztönözni, hogy új foglalkozás után nézzen, s a mezőgazdaságon kívül keressen megélhetést. Tehát feltevődik a helyi ipar újraindulásának kérdése is, amely idővel fontos részét fogja képezni a vidékfejlesztésnek.

A vidékfejlesztés témájához kapcsolódik a faluturizmus fellendítése is. Ez a kérdéskör is fontos szerepet kell játsszon a foglalkoztatottság kérdésének megoldásában, és a vidékiek számára a jövedelemszerzés egyik fontos eszközforrásává kell legyen. Ebből a szempontból a helyi lehetőségek felmérése és kihasználása fontos üggyé kell váljon a vidéki, falusi lakosság felvilágosítása és képzése kérdésében. A Székelyföldön az olyan témák betáplálása a köztudatba, mint az ásványvizek nyújtotta lehetőségek kihasználása, az ivókúra, gyógyfürdők felhasználása, létkérdést megoldó tételek. A külföldi turisták beszervezése és fogadása fontos feladatot kell jelentsen a helyiek számára. Ezen a téren fontos

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 30

szempont a reklám adta lehetőségek kihasználása, a kérdéskör szervezési oldalának fejlesztése, kiterjesztése. Az erre a területre szakosodott vállalkozások beindítása és fejlesztése is a vidékfejlesztés feladatai közé tartozik. A faluturizmus keretében foglalkozni kell a téli sportok fejlesztésével és reklámozásával is. Bizonyos vidékek és körzetek esetében olyan lehetőségek vannak, melyeket bűn volna ki nem használni.

A hazai vidék és környezetvédelem fejlesztésében is számos feladat vár megoldásra. Az sem elhanyagolható szempont, hogy az EU-ba való felvétel feltételei között központi súlyt kap a környezetvédelem, ahol alkudozásnak, halogatásnak nincs esélye. A környezetvédelem kérdésében egyre nagyobb jelentőséget nyer a hulladék eltakarítása, s ezen a téren is nagy feladatoknak nézünk elébe, ez pedig különleges fontosságúvá vált a tavalyi és a folyó évi árvizek okozta károk, csapások tükrében. A védőgátak rendbetétele és fejlesztése most már napirendről le nem vehető kérdés. Erdélyi vonatkozásban a környezetvédelem döntő kérdései közé tartozik az erdők állapota is. Az erdőállomány kihasználása és karbantartása is központi probléma. Bármely kihagyás vagy visszaélés több nemzedéket sújtó tényezővé válhat.

A kereskedelem szerepe a helyi lakosság szükségleteinek kielégítése minden viszonylatában az életminőség részét képezi. Az a tény, hogy milyen minőségben és milyen áron van ellátva, az életvitel szintjének része, mind körzeti, mind pedig helyi szinten. Ebben a kérdéskörben is fontos szerepet játszik az önszerveződés, s ide tartozik a fogyasztási szövetkezetek szerepe. Ebben a vonatkozásban szintén nagy a lemaradás. A két világháború közötti időszakban erdélyi magyar vonatkozásban nagy szerepe volt a Hangya szövetkezeteknek, ennek ellenére a mai fiatal vidéki nemzedék még a nevét sem ismeri. Az akkor létezett és működő szövetkezeti formák, mint a fogyasztási és értékesítési, hitel- és tejszövetkezetek, gépkölcsönző szövetkezetek, eltűntek az 1950 utáni állami beavatkozás után, ami nagy visszalépést jelentett a falu, a vidék fejlődésében.

A hitel és annak biztosítása a vidék számára a fejlesztés kulcsa, azonban jelenleg a hitel hozzáférhetetlen a vidéken lakók számára. Az elmúlt 15 év alatt különös, a maga nemében egyedülálló helyzet uralkodott Romániában. Sem a földet, sem a lakóházat és a hozzátartozó telket nem ismerték el a bankok és más hitelintézetek hitelgaranciaként. Ami a hitelszövetkezeteket illeti, azok sem képeznek számba vehető tényezőt a vidék számára biztosított hitel kérdésében. Egyrészt a rendelkezésre álló tőke kis összege miatt, másrészt nem voltak abban a helyzetben, hogy hosszú lejáratú hitelt nyújthassanak 1–2 éven felüli határidőre. Főleg tagjaikat hitelezték rövid távon, tartós használati cikkek esetében. Tagjai főleg a városi lakosság köréből kerültek ki. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy nagy hányadukat, mintegy 2/3-ad és ¾-ed között, pénzügyi intézkedéssel, kormányrendelettel

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 31

megszüntették a forgótőkéjük nem kielégítő szintje miatt. Így alakult olyanképpen a helyzet, hogy a mezőgazdasági befektetések nem rendelkeztek hitelező háttérrel. A mezőgazdaságba történő, oda irányuló befektetés feltételezte a már létező pénzalapot, ami elengedhetetlenül szükséges volt ahhoz, hogy egy modern, a kor követelményeinek megfelelő farmrendszer alakuljon ki. Hogy 2005-ben milyen változások történtek a hitelkérdésben, arra a mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozó program bemutatásánál térünk ki.

A vagyonbiztosítás és terménybiztosítás ügyében mintegy 600 ezer esetet tartanak nyilván a falu, a vidék esetében. Ha figyelembe vesszük, hogy a lakosságnak mintegy fele falun, mezőgazdaságból él, akkor az említett szám igen kevésnek tűnik. A vagyonbiztosítás és terménybiztosítás hiányának, rendezetlenségeinek hátrányait a vidék már megtapasztalta a 2005-ös évben. Az árvízkárok kérdésében évszázadokra kell visszatekinteni, hogy hazai vonatkozásban hasonló helyzettel találkozzunk. Ennek az ügynek a rendezése, megoldása nélkül nem lehet a kor követelményeinek megfelelő vidékfejlesztésről beszélni.

A vidék fontos problémáinak a bemutatása után rátérhetünk a vidékfejlesztési program kérdéskörére. Románia ebben a tekintetben is sajátos helyzetben van, és ezt tükröznie kell a hazai fejlesztési programnak. Nem kétséges, hogy mások tapasztalatait is hasznosíthatjuk, de az általunk kidolgozott programnak tükröznie kell a hazai sajátosságokat, kihívásokat.

A Mezőgazdasági, Erdészeti és Vidékfejlesztési Minisztérium már el is indította egy program kidolgozását, mely magába foglalja ennek a területnek minden vonatkozását. Első lépésként beindította a Farmer-programot, vagyis a kor követelményeinek megfelelő technikai és technológiai haladásba beilleszkedni tudó gazdasági, gazdálkodási méret megteremtését. (A kérdést már bemutattuk a *Közgazdász Fórum* 2006 februári számában.)

Miniszteri rendelet jelent meg a Farmer-programhoz kapcsolódó kérdéskörre az életjáradékra vonatkozóan, mely kérdést a mezőgazdaság tekintetében a 2005. évi 247. számú törvénycsomag 11. fejezete szabályozza. Ez a 10 hektárnál kisebb területtel rendelkező gazdálkodókra vonatkozik, akik, ha lemondanak a föld tulajdonjogáról az állam javára, vagy eladják más mezőgazdasággal foglalkozó fizikai vagy jogi személynek, akkor hektáronként 100 euró évi életjáradékban részesülnek. Ha csak a használati jogról mondanak le, vagyis bérbe adják, akkor évi 50 euró életjáradékot kapnak hektáronként. Ez az intézkedés a Farmer-program kiegészítő része. Távlatokban mintegy 250 ezer farmgazdaság kialakítása a cél a jelenlegi több mint 1 millió (közel 1,5 millió) apró, saját fogyasztásra termelő, nem piacképes gazdaság helyett.

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 32

Mit lehet tanácsolni az ebben a kérdésben érintetteknek? Szerintünk azt lehet ajánlani, hogy válasszák a második megoldást, az 50 eurós járadékot, mert az 50 eurós különbséget biztosítani lehet az esetek túlnyomó többségében a föld haszonbéréből, és ami nagyon fontos szempont, hogy az EU-ba való belépés a föld árának ugrásszerű növekedését fogja maga után vonni. (Az sem elhanyagolható, hogy a föld tulajdonjogáról való lemondás elősegítheti a betelepítést, a magyar tulajdonban levő föld rohamos csökkenését.)

Kilátásba helyezett ügy a nyugati modellekből átvehető falugazdásznak mint a mezőgazdaság, a falu fejlesztésének ügyét kézbe vevő és levezető szakembernek a munkába állítása. Már folyik az agronómusok ilyen irányú kiképzése, felkészítése. Nagyon fontos szempont a hazai helyzet és a helyi adottságok alapos ismerete. Az agronómusi képzettség és ismeretek mellett ugyancsak szükséges a megfelelő agrárgazdasági ismeretekkel való rendelkezés, s így a falugazdásznak a vidékfejlesztésben jelentős szerep jut majd.

A terméktanácsok alakítása, szervezése folyamatban van. Az előirányzott 18 terméktanács típusból már több mint 12 megalakult, a többi beindítása is készül. Profiljuk és feladatkörük bemutatására később kerülhet sor.

Előrelépés történt a vidékfejlesztés vonatkozásában olyan fontos témakörökben, mint a statisztikai adatbázis előkészítése, kiegészítése. E vonatkozásban olyan új szempontok merültek fel, melyeket nem lehet megkerülni. Kötelezővé vált a gazdaságok bejegyzése. Beindult, de nehézkesen halad az állatállomány pontos nyilvántartása. Folyamatban van a megművelt területek keretében a parcellák légi felvételek alapján történő azonosítása és helyüknek tisztázása a hasznosítás szempontjából. A földtulajdon kérdésének tisztázása is új szakaszba lépett, ami az új, modern gazdálkodási formák kialakításának szintén fontos feltétele.

A teljes kép megrajzolása végett ki kell térnünk az öntözéses gazdálkodás kérdésére. Beindult a mintegy 2,5 millió hektárnyi, 1990 után teljesen leromlott és működésképtelenné vált öntözéses gazdálkodás restaurálása. Mint ismeretes, 1992-vel kezdődően, vagyis a termőföldnek a volt tulajdonosainak való visszajuttatásával az öntözéses gazdálkodás véget ért. A berendezéseket széthordták, és a vízvezető csatornák teljesen tönkrementek, azonban ma már jelentős előrelépés történt. Az utóbbi években több mint 800 ezer hektáron helyreállították az öntözés feltételeit, azonban komoly akadályt jelent a kérdésben a szükséges berendezések drágulása, de még annál nagyobbat az energia árának a drágulása. A földjüket visszakapott kis- és közepes gazdaságok nem tudnak beállni ebbe a programba, mert hiányoznak a szükséges belépési alapok. Az öntözéses gazdálkodás csak azokon a területeken indulhatott újra, melyeket nagy tőkével rendelkező befektetők vásároltak fel (erre jó példa a Braila-i Duna szigetek).

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 33

A vidékfejlesztési központi egységes program kidolgozása napirenden van. Itt két metodológiai lehetőség merül fel: az egyik út a körzetenként, megyénként a helyi program kidolgozása és azok összesítése országos szinten, vagy a fordítottja, egy országos program kidolgozása és annak lebontása megyei szintekre, így igazodva a helyi sajátosságokhoz. Úgy tűnik, hogy a második változat alkalmazása lenne a jobb megoldás. Természetesen a Nemzeti Vidékfejlesztési Bizottság irányításával zajlik ez az folyamat, amely az összeurópai szempontok figyelembevételére támaszkodik, és a bizottság feladata lenne a helyi programok országos szinten való egyeztetése is. Sajnálatos, hogy az EU-ba való belépés utolsó évében történik ez a folyamat, és természetesen mindenki számára érthető, hogy nagy késésben vagyunk és jelentős lemaradást kell bepótolnunk.

A *Közgazdász Fórum* 2005. októberi és novemberi számában kimerítően bemutatták a téma elméleti agrárgazdasági vonatkozásait. Ezekben a számokban jelent meg Ángyán József, a Gödöllői Szent István Egyetem professzorának cikke *Agrár-környezet gazdálkodás és vidékfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon* címmel. Az anyag tanulmányozása azért jelentős, mert a vidékfejlesztés kérdéskörében a már EU-tag Magyarország példáját tartjuk követendőnek. Láthattuk, hogy a magyar modellt állandóan tanulmányozni és az ottani tapasztalatokat hasznosítani kell.

A romániai vidékfejlesztés szempontjainak kiegészítésére talán nem felesleges a vidékfejlesztés kérdésköre történetének hazai vonatkozására kitérni, ugyanis világviszonylatban először nálunk került napirendre a vidékfejlesztés kérdése. Balázs Ferenc, Mészkő falu (Torda megye, Aranyosszék) unitárius lelkészének kezdeményezésére és vezetésével 1934. január 8-án, Torda székhellyel megalakult az Aranyosszéki Vidékfejlesztő Szövetkezet. Az előkészítése már 1932-ben elkezdődött, amikor májusban a Mészkői Gazdakör egy szaktanácsadót alkalmazott, több mint 20 évi tapasztalattal rendelkező agrármérnök személyében (Török Elemér). Az Aranyos folyó völgyének többi magyar faluja is felfigyelt erre a jelenségre, és elkezdték igénybe venni a tanácsadó szolgálatait. Mai szaknyelven szólva, a vidékfejlesztés akciója tehát a falugazdász alkalmazásával indult. Két év alatt az ügy oda jutott, hogy napirendre lehetett tűzni egy olyan szövetkezet megszervezését, mely érzékeli a vidék falvainak gondjait, és módszert keres és dolgoz ki azok megoldására. Tehát programja valójában a vidékfejlesztés lesz.

A program kidolgozásának kezdeményezője Balázs Ferenc volt, aki egy 15 éves világkörüli út tapasztalataival tért haza, különösen a falu, a vidék és a szövetkezeti mozgalom viszonylatában, és szerette volna azokat hasznosítani erdélyi magyar vidéki közösségek javára. Ahhoz, hogy megértsük, hogy elképzelései a vidékfejlesztés gondolatkörét, fő feladatait felölelték, röviden ki kell térni ezekre.

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 34

Balázs Ferenc mottója: „Aranyosszék legyen az Isten völgye”.

Ez volt az elgondolás, a program jelképe, amely nagyon fontos témákat ölel fel. Először is a szervezési kérdéskörben a szövetkezeti formát tartotta a legalkalmasabbnak a közösségek meggyőzése, bevonása és megszervezése ügyében. A helyi közösségek megerősítését és fellendítését nagyon fontos tényezőnek vélte. A helyi szövetkezetek (Hangya, hitelszövetkezetek, tejszövetkezetek és gépkölcsönzők) és a helyi gazdakörök fellendítését és bevonását döntő fontosságúnak ítélte meg.

A farmgazdaság kialakításának, mint életképes, piacképes gazdálkodási formának, nagyon fontos szerepet szánt. Megértette, hogy versenyképesség nélkül nincs előrelépés, nincs esély a közösség helyzetének javítására. A helyi közösségek megerősítésének kérdésében olyan szakemberek, támogatók közreműködését vélte szükségesnek, mint az agrármérnök, állatorvos, orvos, jogtanácsos, kertész, iparművész stb. Nagyon fontosnak tartotta a földdel nem rendelkezők munkához juttatását, és itt a helyi szövetkezeti, ipari kisüzemekre gondolt. A helyi adottságok kihasználásának gondolata is foglalkoztatta. Így pl. a faluja esetében gazdag altalajkincsként jelentkező alabástrom kínált ilyen lehetőséget.

A vidékfejlesztés kérdéskörében nem esett ki érdeklődési köréből a nép nevelése, képzése, kultúrszínvonalának emelése. Ebben a vonatkozásban az akkor fellendülőben levő népfőiskolai mozgalomnak szánt döntő szerepet. A helyi infrastruktúra helyzete sem kerülte el Balázs Ferenc figyelmét. Akciókat indított a helyi utak, utcák rendbetételére. A villanyáram bevezetése is szerepelt elgondolásai között.

A faluturizmus kérdése szintén jelentős helyet foglalt el elkézeléseiben. Felismerte és felmérte, hogy az Aranyos-völgye milyen kiváló adottságokkal rendelkezik eme vonatkozásban is.

Olyan kérdéseket megoldását tűzte ki célul, mint a termékek felvásárlása, feldolgozása, értékesítése és a lakosság ellátása szövetkezeti úton, vagyis a felvásárló, feldolgozó és értékesítő szövetkezeti hálózat fejlesztését. A hitel biztosítását is szövetkezeti úton gondolta megoldani. Mindezeket a kérdésköröket összefogó, felvállaló szövetkezeti központ, a Vidékfejlesztő Szövetkezet kellett volna intézze.

Balázs Ferencnek még volt egy egyedülálló elgondolása, éspedig az illető vidék számára egy központ létesítése, amely példaértékű modell lett volna minden helység számára. Ez mintafarmokból állt volna, és ott kellett volna lakjanak az akciót irányító szakemberek, e mintafarmoknak pedig falvanként üzemtervet kellett volna kidolgozniuk és levezetniük, figyelembe véve a helyi adottságokat.

Mivel az Aranyos-völgye vegyes lakosságú vidék, Balázs Ferenc nagyon fontosnak tartotta a szövetkezeti eszme térhódítását, mivel ez magába foglalja egymás megértését, kizár-

ujforum.qxp 5/2/2006 4:14 PM Page 35

ja a megkülönböztetés elvének alkalmazását, hisz a közös érdek, a közös vélemény az, ami összefogja az embereket, ez az elv pedig leginkább a szövetkezeti gondolkodásban érvényesül.

Tehát az Aranyosszéki Vidékfejlesztő Szövetkezet céljai és tervezett programja tekintetében előfutára volt az Európai Unió által tervezett vidékfejlesztési elgondolásnak, mintegy 40–50 évvel megelőzve azt.

1937 májusában elhunyt Balázs Ferenc, és az 1939-ben kitört II. világháború lesöpörte az asztalról a békés együttműködés, a polgári fejlődés elveit és gyakorlatát.

Irodalomjegyzék:

*** A Mezőgazdasági, Erdészeti és Vidékfejlesztési Minisztérium, Nemzeti Vidékfejlesztési Bizottság közleménye a 2006. február 16-án tartott tanácskozásról, *Nemzeti Stratégiai Terv* címen

Közgazdász Fórum, 2005. október, 7. szám

Közgazdász Fórum, 2005. november, 8. szám

Közgazdász Fórum, 2006. február, 2. szám

Balázs Ferenc: *A rög alatt* (1928–1935). Az Aranyosszéki Vidékfejlesztő kiadása, Torda, 1936.

Balázs Ferenc: *Bejárom a kerek világot.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975.